

 <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2025-2-19-26>

 <https://orcid.org/0000-0002-5825-560X>

ЛУТАЄВА Тетяна

докторка педагогічних наук, професорка, професорка катедри педагогіки і психології,
Національний фармацевтичний університет
e-mail: t.lutaeva@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0003-3565-5114>

АРТЮХ Тетяна

кандидатка фармацевтичних наук, доцентка,
заступниця директора Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації,
Національний фармацевтичний університет
e-mail: artiukh.ipksf@nuph.edu.ua

 <https://orcid.org/0000-0001-7437-0854>

ФЕСЕНКО Володимир

кандидат історичних наук, доцент, завідувач катедри педагогіки і психології,
Національний фармацевтичний університет
e-mail: fesenko.ipksf@nuph.edu.ua

УДК 378.046-021.64.147:615.15:37.018.43(045)

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ РЕФЛЕКСІЇ ФАРМАЦЕВТИВ-ІНТЕРНІВ НА ОСНОВІ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Узагальнено положення чинної нормативної бази, науково-педагогічні розвідки, передовий педагогічний досвід організації підготовки фармацевтів-інтернів на базі Інституту підвищення кваліфікації Національного фармацевтичного університету.

Визначено й висвітлено характеристики методичних засад організації педагогічної рефлексії фармацевтів-інтернів на основі упровадження елементів дистанційного навчання. Рекомендовано розглядати методичні засади організації педагогічної рефлексії фармацевтів-інтернів як різноманітні методики та прийоми, що дозволяють формувати та розвивати рефлексивну культуру учасників освітнього процесу (компонент їхньої самосвідомості).

Рекомендовано здійснювати педагогічну рефлексію під час онлайн занять фармацевтів-інтернів як метод моніторингу, інструмент для аналізу. Запропоновано виділяти у структурі педагогічної рефлексії фармацевтів-інтернів компоненти: рефлексія викладачем; рефлексія здобувачем освіти.

Вмотивовано розгляд педагогічної рефлексії за формою діяльності як фронтальну, індивідуальну, групову, колективну. Узагальнено засоби здійснення педагогічної рефлексії фармацевтів-інтернів: анкета у гугл-формі, питання, символ, таблиця (карта), проблемна ситуація, малюнок, смайлик.

Констатовано, що рефлексивна діяльність здобувачів освіти здатна відобразити їхнє критичне та образне мислення, віддзеркалити

здатність аналізувати, узагальнювати, виявляти свою позицію, наводити оціночні судження.

Ключові слова: педагогічна рефлексія; фармацевти-інтерни; дистанційне навчання; післядипломна освіта в інтернатурі; фармація.

Постановка проблеми. В Україні фармацевти-інтерни є здобувачами післядипломної освіти в інтернатурі, що визнана формою первинної спеціалізації випускників магістерського рівня вищої освіти за спеціальністю І8 «Фармація» за спеціалізацією «Фармація». Первинна спеціалізація шляхом навчання в інтернатурі є обов'язковою формою післядипломної підготовки випускників закладів вищої медичної та фармацевтичної освіти, після закінчення якої присвоюється кваліфікація з відповідної спеціальності, що дає право на самостійну трудову діяльність. Основним завданням інтернатури є підвищення рівня практичної та теоретичної підготовки фармацевтів-інтернів, їхньої професійної готовності до самостійної діяльності за фахом з метою присвоєння звання «фармацевт-спеціаліст» за спеціальністю «Фармація» (Про затвердження примірних програм, 2022). Проходження освітньої частини програми інтернатури (тривалість – 3 місяці за один рік навчання) вважається

обов'язковою складовою підготовки фармацевтів-інтернів й проводиться на базі закладів вищої або післядипломної освіти (Положення про інтернатуру, 2021).

Карантинні обмеження та воєнний стан в Україні обумовили необхідність реалізації освітньої складової підготовки фармацевтів-інтернів з використанням технологій дистанційного навчання. Учасники освітнього процесу, навіть працюючи в очному форматі, вимушені налагоджувати педагогічну взаємодію, перебуваючи на відстані. Нагальною є потреба адаптувати навчальний контент до нових реалій, створити умови для подальшого саморозвитку особистості фармацевта-інтерна, спроможного надалі якісно виконувати професійні завдання (зокрема, інноваційного характеру).

Огляд результатів, дотичних до теми статті. Чинна нормативна база орієнтує фармацевтів-інтернів проходити освітню частину підготовки в інтернатурі з метою набуття компетентностей, необхідних для отримання кваліфікації фармацевта-спеціаліста, що ґрунтуються на фармацевтичній етиці та деонтології, доказовій медицині, академічній доброчесності та необхідних для ефективного та якісного здійснення практичної діяльності, підвищення їхніх професійних знань та практичних вмінь і навичок (Положення про інтернатуру, 2021; Galii et al., 2022).

Упровадження елементів дистанційного навчання у закладах вищої медичної та фармацевтичної освіти, сфері післядипломної освіти детермінується низкою державно-освітніх документів (Стратегія розвитку, 2022; Концептуально-референтна рамка, 2021; Концептуально-референтна рамка, 2023; Про затвердження примірних програм, 2022). Нині у фокусі науковців – пошуки шляхів удосконалення методики навчання фармацевтів-інтернів на основі упровадження елементів дистанційного навчання; підвищення цифрових навичок учасників освітнього процесу; покращення якості оцінювання і самооцінювання як в цілому здобувачів освіти, так і фармацевтів-інтернів (Лутаєва, Фесенко, 2023; Тимошук, Шварп, Фесенко, 2024; Сабатовська-Фролкина та ін., 2024).

У контексті визначеної проблеми виявилися корисними наукові розвідки щодо теоретичних та практичних питань оптимізації дистанційної освіти (Житеньова, 2020; Наливайко, О., Наливайко, Н., 2019; Лебідь, Бреус, 2021). У полі зору науковців психолого-педагогічні умови підготовки фахівців для фармацевтичної сфери з урахуванням потенціалу інноваційних освітніх технологій (Кіщук, 2019; Сліпчук, 2015;

Рижов, 2017; Сабатовська-Фролкина та ін., 2024). Нашу увагу привернули публікації науковців, які безпосередньо висвітлюють потенціал рефлексії у професійній підготовці, надають аналіз сутності та видів педагогічної рефлексії, як-от: О. Башкір, А. Штефан, О. Лучанінової, Т. Лутаєвої, Т. Артюх та інших (Башкір, 2022; Лутаєва, Артюх, 2023; Лучанінова, 2022; Штефан, 2012).

Виваженою визнаємо позицію В. Сліпчук щодо необхідності такого проектування освітнього процесу при підготовці фармацевтів, яке би мало вагомий позитивний вплив на формування їхніх базових професійно-спрямованих знань (Сліпчук, 2015). Повністю поділяємо твердження В. Кіщука, що нині існує потреба у творчому підході викладацького складу до організації освітнього процесу, зосередженні на активному спонуканні здобувачів фармацевтичної освіти до особистісного і професійного саморозвитку (Кіщук, 2019, с. 51).

Мета статті. Актуальність окресленої проблеми зумовлює важливість визначення методичних засад організації рефлексії фармацевтів-інтернів на основі технологій дистанційного навчання на базі Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Національного фармацевтичного університету.

Теоретичний аспект (методологія) дослідження. Методи дослідження: загальнонаукові (аналіз науково-педагогічної літератури з проблеми дослідження й опрацювання нормативних матеріалів, що визначають зміст професійної підготовки майбутніх фахівців; систематизація педагогічного досвіду), емпіричні (спостереження за фармацевтами-інтернами під час онлайн занять, опитування фармацевтів-інтернів). Опитування здійснювалось за Google- формами як елементами дистанційного опитування.

Результати дослідження. Нині актуалізується потреба визначення стану спеціалізованого освітнього середовища у процесі упровадження дистанційного навчання або його елементів, а також настрою віртуальної спільноти (рис. 1.).

Сучасні науковці, використовуючи педагогічну рефлексію в освітньому процесі, витлумачують її сутність як взаємодію педагога зі здобувачем освіти у процесі навчання (Лучанінова, 2022, с. 54); самоаналіз освітньої діяльності та її результатів (Штефан, 2012); головну рушійну силу саморозвитку особистості (Рижов, 2017, с. 50); важливий етап онлайн заняття для підбиття підсумків, визначення очікувань здобувачів освіти від навчання (Житеньова, 2020; Лебідь, Бреус, 2021, с. 59-63); процес усвідомлення чогось за допомогою вивчен-

ня і порівняння, а також самоаналіз навчальної діяльності здобувачів освіти (Башкір, 2022, с. 26–28).

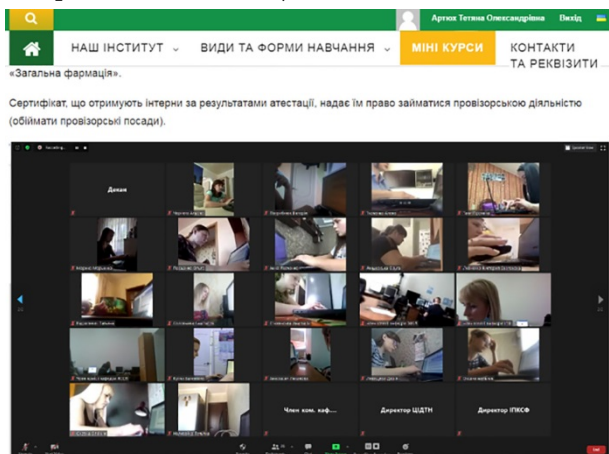

Рис. 1. Проведення заняття в ПКСФ НФаУ з фармацевтами-інтернами під час проходження очної частини підготовки в інтернатурі зі спеціальності «Фармація» з використанням елементів дистанційного навчання.

На основі аналізу науково-методичних розвідок (Башкір, 2022; Житеньова, 2020; Кішук, 2019; Лутаєва, Артюх, 2023; Лучанінова, 2022; Наливайко, О., Наливайко, Н., 2019; Штефан, 2012) та передового педагогічного досвіду упровадження методики проведення інтерактивних онлайн занять на базі НФаУ, вважаємо доцільним приділяти особливу увагу створенню мотивованої віртуальної спільноти учасників освітнього процесу під час дистанційного навчання. Досягненню поставленого завдання сприяють: залучення студентів до «соціальних зон» (форумів – елементів електронних курсів); використання на початку заняття «криголамів», розминок-снєджайзерів, самопрезентації (прийом «синквейн» – вірш, написаний відповідно до певних правил); здійснення опитування студентів щодо їхніх очікувань від заняття (виявлення цільових орієнтацій засобом візуалізації на віртуальній дошці, опитування за допомогою гугл-форм тощо) (рис. 2).

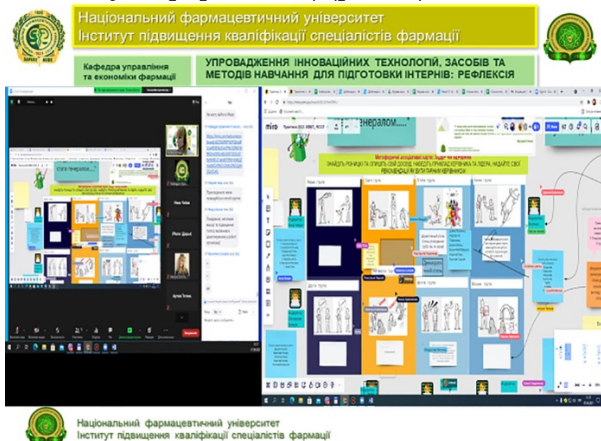

Рис. 2. Приклад проведення заняття із залученням фармацевтів-інтернів до «соціальних зон» на віртуальній дошці Miro.

Зауважуємо, що при здійсненні опитування (анкетування) можливо указати посилання на слайді презентації (надати QR-код для посилання); надіслати посилання в груповий чат під час онлайн заняття (рис. 3).

Рис. 3. Приклад проведення опитування фармацевтів-інтернів із використанням QR-код для посилання на віртуальній дошці Miro.

Наш досвід організації педагогічної рефлексії під час навчання фармацевтів-інтернів дозволяє свідчити, що по закінченню онлайн заняття викладачу доцільно здійснити рефлексію власної педагогічної діяльності.

Так, формою її здійснення може бути відповідь на низку питань. Доцільними виявилися такі питання: «Чи досягли мети інноваційні прийоми, застосовані мною у процесі формування мотивації студентів до навчальної діяльності? Чи є необхідність у їх удосконаленні? Якщо є, то у чому вона полягає?». Під час онлайн-занять методом спостереження нами було доведено дієвість рекомендацій Л. Штефан (Штефан, 2012, с. 145) щодо здійснення рефлексії викладача засобом заповнення заздалегідь підготовленої карти самоаналізу. Вважаємо доречним складання викладачем «Карти розширеного самоаналізу діяльності здобувачів освіти під час онлайн заняття».

Установлено, що здійснення рефлексії емоційного стану та настроїв фармацевтів-інтернів уможливується комплексом прийомів та засобів навчання. Для аналізу динаміки емоційного стану, а також участі у співпраці окремих здобувачів освіти у процесі дистанційного навчання, здатності учасників віртуальної спільноти до емпатії й подальшого генерування коригувальних впливів з боку викладача, корисним вважаємо такий інструментарій: тест «Індекс міжособистісної реактивності» ІМР Девіса; тест особистості Айзенка; тест цільових орієнтацій Елліота та самозвіт емоційного стану (Лутаєва, Артюх, 2023) (рис. 4–5).

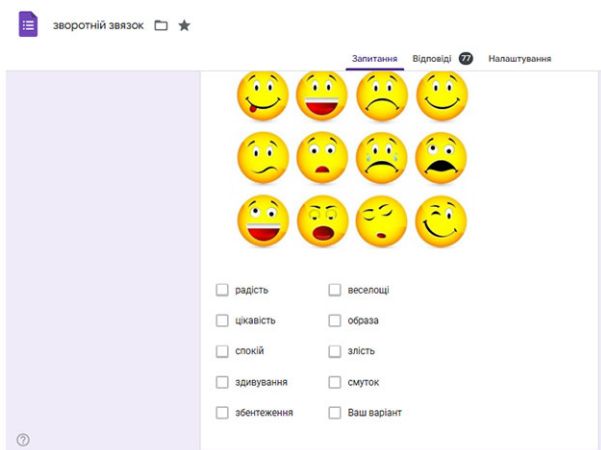

Рис. 4. Приклад проведення рефлексії – аналізу динаміки емоційного стану фармацевтів-інтернів на початку проведення онлайн-заняття.

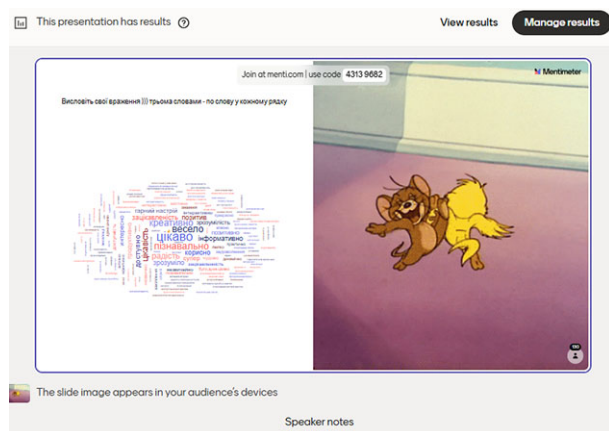

Рис. 5. Приклад проведення рефлексії – аналізу динаміки емоційного стану фармацевтів-інтернів наприкінці онлайн заняття.

З метою оцінювання готовності фармацевтів-інтернів до дистанційного навчання, ще до початку онлайн заняття доцільно виявити їхню зону найближчого розвитку. Зокрема, доречно запропонувати здобувачам освіти здійснити самоаналіз на основі методик, що можуть ґрунтуватися на багатоконпонентній моделі готовності до навчання (методики за авторства Н. В'юнової, К. Гайдар та А. Темної).

Так звана багатоконпонентна модель готовності до навчання включає: інтелектуальну готовність, психомоторну (функціональну) готовність, особистісну готовність, емоційно-вольову готовність, соціально-психологічну готовність (Лутаєва, Артюх, 2023, с. 239).

Для здійснення рефлексії здобувачами освіти педагогічної діяльності та взаємодії наприкінці онлайн заняття радимо використовувати прийоми формування критичного мислення, як-от: «Незакінчене речення», «Фішбоун» (рис. 6–7–8), «Стратегія 3–2–1» (задайте 3 питання, дайте 2 зауваження, залиште 1 пропозицію), «Рефлексивна мішень», «Синквейн» тощо.

Рис. 6. «Рефлексивна мішень» до теми 1 курсу «Соціально-комунікативна взаємодія у фармації» очної частини інтернатури зі спеціальності «Фармація» (LMS Moodle).

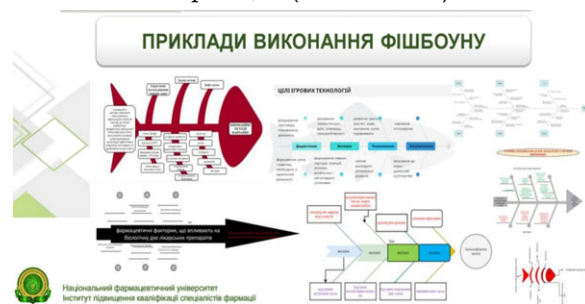

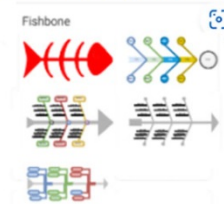
Рис. 7. Упровадження в освітній процес прийому «Фішбоун» (приклад виконання завдання).

Безкоштовний додаток для створення фішбоуну:

- ASPOSE - <https://products.aspose.app/diagram/ru/fishbone>

Алгоритм виконання:

1. Натисніть "Створити діаграму" (текст на зеленому фоні).
2. У лівому кутку оберіть варіант шаблону:

3. Для того, щоб додати текст до обраного варіанту фішбоуну необхідно 2 РАЗИ натиснути ЛІВУ КНОПКУ "мишки" та обрати "Text" (як на рис. нижче) й далі вводити свій варіант відповіді:

4. Експериментуйте з кольором і формою.

5. Для збереження створеного за допомогою даного додатку фішбоуну потрібно у верхньому лівому куті натиснути "File", потім "Export As" і "PDF" (або "JPG"). Назва файлу - Ваше ПІБ.

Рис. 8. Упровадження в освітній процес прийому «Фішбоун» (наведення алгоритму роботи з безкоштовним додатком у процесі виконання завдання).

Доцільно навести приклади організації під час занять з фармацевтами-інтернами їхньої рефлексії наприкінці онлайн заняття за допомогою віртуальної дошки (Padlet, Miro, Zoom Whiteboard) (рис. 9).

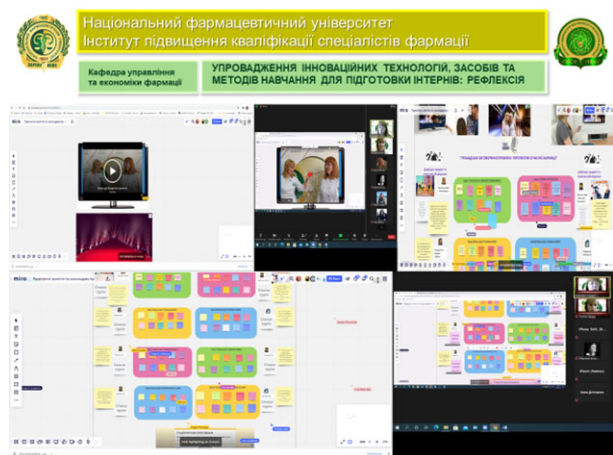

Рис. 9. Приклад організації педагогічної рефлексії фармацевтів-інтернів за допомогою віртуальної дошки

Приміром, викладач на екран може ввести «Дерево очікувань», що учасники розробили на початку заняття. Поруч зображується «Дерево плодів». У наведеній рефлексійній вправі передбачено перетягнення на це дерево стікерів. На стікерах містяться очікування, що виправдалися, коментування результатів освітньої діяльності.

Підбиття підсумків онлайн заняття дозволяє отримати відповіді від фармацевтів-інтернів на питання: «Чи досягнуті цілі заняття?», «Чи справдилися очікування в учасників?», «Що варто врахувати і на що звернути увагу під час планування наступного заняття?» тощо. Поділяємо думку О. Башкір, що «викладачеві варто знати, що далеко не всі питання сприяють рефлексії. Порожні питання не сприяють думці та міркуванню» (Башкір, 2022, с. 29). Також важливо, щоб питання не були занадто важкими та не залишали здобувачів освіти байдужими.

У практиці організації педагогічної рефлексії фармацевтів-інтернів під час онлайн занять виявилася корисною проблематизація навчальних ситуацій. Як-от:

- пропозиція надати інші способи представленої інформації (приміром, у символічній формі засобом малюнка);
- мотивування надати інтерпретацію певних тверджень, явищ;
- пропозиція спрогнозувати відповідні наслідки;
- спонування до міркувань засобом використання фрази «що було б, якщо...»; «я не знав, не вмів..., а тепер я знаю, вмю...» (рис. 10).

- Методом спостережень за фармацевтами-інтернами під час онлайн занять встановлена дієвість реалізації рефлексії засобом сервісів Kahoot!, Mentimeter. Так, завдяки інструментарію сервісу Mentimeter викладач може обирати: у якому вигляді

він планує отримати відповіді від аудиторії (діаграма, процентне співвідношення, графік, «хмара слів», кількість голосів). При цьому учасники рефлексивної діяльності мають відповідати зі своїх гаджетів. Слід акцентувати увагу: сервіс не персоніфікований. Тож, викладач не розрізняє тих, хто дав відповіді. Важливо пам'ятати: сервіс Mentimeter дозволяє лише зібрати різні думки, визначити ставлення групи до якогось явища, відслідкувати динаміку засвоєння матеріалу, оцінити розуміння групою того чи іншого поняття.

Рис. 10. Приклад організації педагогічної рефлексії фармацевтів-інтернів через спонування до міркувань засобом використання незакінченої фрази.

Доведена дієвість рефлексивної діяльності фармацевтів-інтернів наприкінці онлайн заняття, організованої на основі моделі «BOFF». Аббревіатуру «BOFF» тлумачимо так:

- Behaviour (поведінка). Ставимо запитання: «Що відбувалося?». Пропонуємо фармацевтам-інтернам: «Деталізуйте, що ви робили під час онлайн-заняття» (факти, опис подій);
- Outcome (результат). Ставимо запитання: «Який результат отримали?», «Чого ви навчилися?», «Що ви зрозуміли?»;
- Feelings (почуття). Пропонуємо встановити: «Що відчували в процесі заняття?»;
- Future (майбутнє). Мотивуємо дати відповідь на запитання: «Як цей досвід можна використати в майбутньому?».

Крім того, наприкінці онлайн заняття доречно використовувати форуми дистанційного курсу для постановки та обговорення різноманітних питань. Участь у форумі дозволяє фармацевтам-інтернам, ґрунтуючись на отриманих знаннях, структурувати проблему, визначивши її складові, знайти першопричини та встановити причинно-наслідкові зв'язки, проаналізувати запропоновані іншими шляхи вирішення проблеми та запропонувати своє бачення. На нашу думку, саме форуми є унікальним ресурсом, що може бути використаний як для організації групової, так і індивідуальної педагогічної рефлексії. Засобом форуму можна реалізувати такі інтерактивні мето-

ди навчання як дискусії, дебати, взаємоконсультування, коментування тощо. За допомогою використання смайликів (прийом гейміфікації навчання) здобувачі освіти мають можливість надати власним коментуванням більшої емоційності.

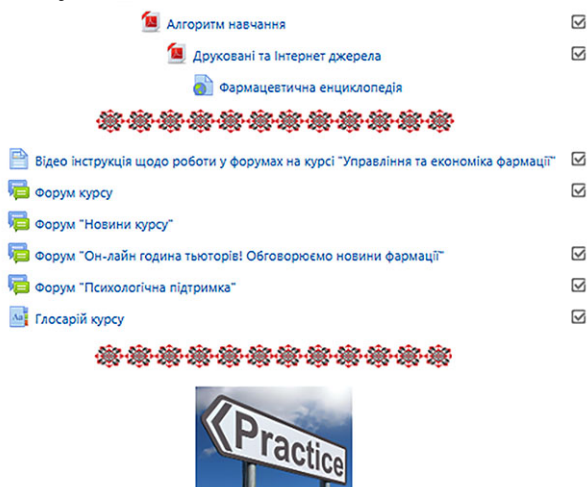

Рис. 11. Приклад організації форумів під час онлайн занять з фармацевтами-інтернами.

Нами було проведено анкетування фармацевтів-інтернів (50 осіб) для з'ясування їхнього ставлення до впроваджених елементів дистанційного навчання у процес проходження інтернатури зі спеціальності «Фармація».

Аналіз анкет свідчить, що всі фармацевти-інтерни відмітили дієвість використаних технологій дистанційного навчання, що застосовувалися під час проведення онлайн занять, зокрема для здійснення рефлексії. Зауважувалося, що означені технології навчання стимулюють їхню активність та пізнавальний інтерес, підвищують рівень самомотивації. Усі респонденти оцінили взаємодію з викладачем під час здійснення педагогічної рефлексії як творчу співпрацю, не зважаючи на територіальну віддаленість під час дистанційного навчання. Більшість респондентів (89%) відзначила, що для педагогічного спілкування викладача з ними була притаманна позитивна, доброзичлива атмосфера. Менша частина опитаних (11%) вважала, що така атмосфера існувала інколи.

Зазначимо, що 65% фармацевтів-інтернів акцентували увагу на значній ролі впроваджених інновацій для розвитку певної компетентності, 30% – здатності навчатися, по 15% – для розвитку свідомості й міцності засвоєння знань, або для розвитку цілеспрямованості у пізнавальній діяльності.

Отже, методом опитування фармацевтів-інтернів нами була підтверджена доцільність упровадження технологій дистанційного навчання для здійснення рефлексії

у процесі навчання фармацевтів-інтернів зі спеціальності «Фармація».

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, у контексті заявленої проблеми можна зробити висновок щодо доцільності організації педагогічної рефлексії фармацевтів-інтернів на основі технологій дистанційного навчання. Установлено, що методичними засадами педагогічної рефлексії фармацевтів-інтернів є різноманітні методики та прийоми, що дозволяють формувати та розвивати рефлексивну культуру учасників освітнього процесу як компонент їхньої самосвідомості. Установлено, що у процесі організації дистанційного навчання фармацевтів-інтернів доречно здійснювати усну та письмову педагогічну рефлексію: міжособистісну, інтелектуальну, комунікативну, особистісну, як метод моніторингу, інструмент для аналізу.

У структурі рефлексії виділяємо такі її компоненти: рефлексія викладачем; рефлексія фармацевтом-інтерном. За формою діяльності рефлексію розглядаємо як фронтальну, індивідуальну, групову, колективну. За способом проведення виокремлюємо засоби здійснення рефлексії: анкета у гугл-формі, питання, символ, таблиця (карта), проблематизація, малюнок, смайлик. Констатуємо, що рефлексивна діяльність здобувачів освіти здатна відобразити їхнє критичне та образне мислення, віддзеркалити здатність аналізувати, узагальнювати, виявляти свою позицію, наводити оціночні судження. Організація рефлексивної діяльності у процесі дистанційного навчання спроможна здійснити розвивальний ефект на учасників освітнього процесу.

Список бібліографічних посилань

- Башкір, 2022 – Башкір, О. (2022). Формування soft skills засобами активних та інтерактивних методів рефлексії. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина», 1(6): 26–33.*
- Житеньова, 2020 – Житеньова, Н. (2020). Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів природничо-математичних дисциплін до використання технологій візуалізації в освітньому процесі: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. 509 с.
- Кішук, 2019 – Кішук, В. (2019). Теоретичні та практичні засади стимулювання майбутніх фармацевтів до саморозвитку. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна», 17: 49–51.*
- Концептуально-референтна рамка, 2021 – Концептуально-референтна рамка цифрової компетентності педагогічних й науково-педагогічних працівників, 70 с. URL: <https://osvita.diaa.gov.ua/uploads/>.
- Концептуально-референтна рамка, 2023 – Концептуально-референтна рамка цифрових компетентностей працівників сфери охорони здоров'я та забезпечення розвитку інформаційної культури, циф-

- рової грамотності (цифрової освіченості), кібербезпеки, кібергігієни працівників сфери охорони здоров'я. URL: <https://moz.gov.ua/uploads/ckeditor/>.
- Лутаєва, Артюх, 2023 – Лутаєва, Т., Артюх, Т. (2023). Рефлексія в дистанційному навчанні: дієві методи та прийоми. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика*: матеріали VII Міжнарод. науково-практичної конференції (м. Харків, 16–18 березня 2023 р.). С. 237–240.
- Лутаєва, Фесенко, 2023 – Лутаєва, Т., Фесенко, В. (2023). Цифрова трансформація післядипломної фармацевтичної та медичної освіти. *Безперервний професійний розвиток фармацевтичних працівників: сучасний стан, проблеми та перспективи*: матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю, присвяченої 30-річчю заснування Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Національного фармацевтичного університету (Харків, 1–2 листопада 2023 р.). Харків: НФаУ. С. 163–166.
- Лучанінова, 2022 – Лучанінова, О. (2022). Роль адаптивно-рефлексійних практик в освітньому процесі закладів вищої освіти України у воєнний час. *Імідж сучасного педагога*, 3(204): 52–59. Doi: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-3\(204\)-52-59](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-3(204)-52-59).
- Наливайко, О., Наливайко, Н., 2019 – Наливайко, О., Наливайко, Н. (2019). Роль індивідуальних освітніх траєкторій у сучасному «цифровому суспільстві». *Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи*: збірник статей IV Міжнародної науково-практичної конференції. Полтава, 7–8 листопада 2019 р. Полтава. С. 278–280.
- Лебідь, Бреус, 2021 – Лебідь, Н., Бреус, Ю. (уклад.). (2021). Онлайн-заняття для молоді: від старту до фінішу. 63 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36458>.
- Положення про систему безперервного професійного розвитку працівників сфери охорони здоров'я: постановою Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 р. № 725. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/725-2021-%D0%BF#Text>.
- Положення про інтернатуру, 2021 – Положення про інтернатуру: наказ МОЗ України від 17 серпня 2021 р. № 1081/36703 (із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства охорони здоров'я № 177 від 30.01.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1081-21#Text>.
- Про затвердження примірних програм, 2022 – Про затвердження примірних програм підготовки в інтернаті за спеціальностями «Лабораторна діагностика, вірусологія, мікробіологія» та «Фармація»: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 31 березня 2022 року № 556. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0556282-22#Text>.
- Рижов, 2017 – Рижов, О. (2017). Методологія впровадження системи післядипломної підготовки провізорів на основі технологій дистанційного навчання: монографія. Запоріжжя: ЗДМУ. 291 с.
- Сабатовська-Фролкіна та ін., 2024 – Сабатовська-Фролкіна, І., Фесенко, В., Шварп, Н., Тимошук, Г. (2024) – Досвід упровадження курсу підвищення кваліфікації «Цифрова компетентність педагогічних і науково-педагогічних працівників». *Перспективи та інновації науки. Серія "Педагогіка", Серія "Психологія", Серія "Медицина"*, 11(45): 779–789.
- Сліпчук, 2015 – Сліпчук В. (2015). Прогностичні напрями професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі України в умовах євроінтеграції. *Народна освіта*, 2(26). URL: http://narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2853.
- Стратегія розвитку, 2022 – Стратегія розвитку вищої освіти на 2022–2031 рр.: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>.
- Тимошук, Шварп, Фесенко, 2024 – Тимошук, Г., Шварп, Н., Фесенко, В. (2024). Індивідуальна рефлексія в умовах дистанційної освіти. *Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки фахівців в умовах сучасного освітнього простору*: матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 22 квітня 2024 р.). Харків: ХДАФК. С. 45–47.
- Штефан, 2012 – Штефан А. (2012). Інноваційні технології в освіті: [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів інженерно-педагогічних спеціальностей]. Харків: Друкарня Мадрид. 174 с.
- Galiy et al., 2022 – Galiy, L., Lutaieva, T., Lenchyk, L., Surikov, O. & Moroz, S. (2022). The Role of Pharmaceutical Scientists in the Formation of a Healthy Lifestyle as a Value Orientation. *Pharmacy*, 10(1): 20. Doi: <https://doi.org/10.3390/pharmacy10010020>.

References

- Bashkir, O. (2021). Formation of soft skills by means of active and interactive reflection methods. *Prospects and innovations of science. Series "Pedagogy", Series "Psychology", Series "Medicine"*, 1(6): 26–33 [in Ukr.].
- Zhitenova, N. (2020). Theoretical and methodological foundations of professional training of future teachers of natural and mathematical disciplines for the use of visualization technologies in the educational process. Thesis of Doctoral Science dissertation. Kharkiv: Kharkiv National Pedagogical University named after G. S. Skovoroda. 509 p.
- Kishchuk, V. (2019). Theoretical and practical foundations of motivating future pharmacists for self-development. *Collection of scientific works of Khmelnytskyi Institute of Social Technologies, University "Ukraine"*, 17: 49–51 [in Ukr.].
- Conceptual-referent framework of digital competence of pedagogical and scientific-pedagogical workers (2021). URL: <https://osvita.diia.gov.ua/uploads/> [in Ukr.].
- Conceptual and reference framework for digital competencies of healthcare workers and ensuring the development of information culture, digital literacy (digital education), cybersecurity, and cyber hygiene of healthcare workers (2023). URL: <https://moz.gov.ua/uploads/ckeditor/> [in Ukr.].
- Lutaieva, T., Artiukh, T. (2023). Reflection in distance learning: effective methods and techniques. *Psychological and pedagogical problems of higher and secondary education in the context of modern challenges: theory and practice*: Reflection in distance learning: effective methods and techniques. *Psychological and Pedagogical problems of higher and secondary education in the conditions of modern challenges: theory and practice: Collection of articles from the VII International Scientific and Practical Conference*. (Kharkiv, 16–18 March, 2023). PP. 237–240 [in Ukr.].
- Lutaieva, T., Fesenko, V. (2023). Digital transformation of postgraduate pharmaceutical and medical education. *Continuous professional development of pharmaceutical workers: Current state, problems, and prospects*: Proceedings of the scientific-practical conference with international participation dedicated to the 30th anniversary of the Institute for Advanced Training of Pharmacy Specialists at the National University of Pharmacy (Kharkiv, November 1–2, 2023). Kharkiv: National University of Pharmacy Publishing House. PP. 163–166 [in Ukr.].
- Luchaninova, O. (2022). The role of adaptive-reflective practices in the educational process of higher education institutions of Ukraine during wartime. *Image of a modern teacher*, 3(204): 52–59. Doi: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-3\(204\)-52-59](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-3(204)-52-59).

- [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-3\(204\)-52-59](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-3(204)-52-59) [in Ukr.].
- Nalyvaiko, O., Nalyvaiko, N. (2019). The role of individual educational trajectories in the modern "digital society". *Current issues of linguistics, professional linguistic didactics, psychology, and pedagogy in higher education*: Collection of articles from the IV International Scientific and Practical Conference (Poltava, November 7–8, 2019). PP. 278–280 [in Ukr.].
- Lebid, N., Breus, Y. (Eds.). (2021). Online lessons for youth: From start to finish, 63 p. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36458>
- Regulations on the system of continuous professional development of healthcare workers: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated July 14, 2021 No. 725. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/725-2021-%D0%BF#Text> [in Ukr.].
- Regulations on internship: Order of the Ministry of Health of Ukraine dated August 17, 2021 No. 1081/36703 (As amended in accordance with Orders of the Ministry of Health No. 177 dated January 30, 2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1081-21#Text> [in Ukr.].
- Approval of sample internship training programs for specialties "Laboratory Diagnostics, Virology, Microbiology" and "Pharmacy": Order of the Ministry of Health of Ukraine dated March 31, 2022 No. 556. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0556282-22#Text> [in Ukr.].
- Ryzhov, O. (2017). Methodology for implementing a system of postgraduate training for pharmacists based on distance learning technologies. *Zaporizhzhia: Zaporizhzhia State Medical University*. 291 p. [in Ukr.].
- Sabatovska-Frolkina, I., Fesenko, V., Shwarp, N., Timoshchuk, G. (2024). Experience in implementing the qualification improvement course "Digital competence of pedagogical and scientific-pedagogical workers". *Perspectives and innovations in science. Series "Pedagogy," Series "Psychology," Series "Medicine"*, 11(45): 779–789 [in Ukr.].
- Slipchuk, V. (2015). Predictive directions of professional training of pharmaceutical industry specialists in Ukraine in the context of European integration. *Narodna Osvita*, 2(26). URL: http://narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2853 [in Ukr.].
- Higher Education Development Strategy for 2022–2031: Approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine, February 23, 2022, No. 286-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> [in Ukr.].
- Timoshchuk, G., Shwarp, N., Fesenko, V. (2024). Individual reflection in distance education. *Current issues of theory and practice of psychological-pedagogical training of specialists in the conditions of the modern educational space*: Proceedings of the X All-Ukrainian scientific-practical conference, Kharkiv, April 22, 2024). Kharkiv: Kharkiv State Academy of Physical Culture. PP. 45–47. [in Ukr.].
- Shtefan, L. (2012). Innovative technologies in education: A textbook for students of higher educational institutions specializing in engineering and pedagogy. Kharkiv: Madrid Printing House. 174 p. [in Ukr.].
- Galiy, Lutaieva, Lenchyk, Surikov & Moroz, 2022 – Galiy, L., Lutaieva, T., Lenchyk, L., Surikov, O. & Moroz, S. (2022). The Role of Pharmaceutical Scientists in the Formation of a Healthy Lifestyle as a Value Orientation. *Pharmacy*, 10(1): 20. Doi: <https://doi.org/10.3390/pharmacy10010020>.

LUTAIEVA Tetiana

Dr. habil., Professor, Professor at the Pedagogy and Psychology Department,
National University of Pharmacy

ARTIUKH Tetiana

Ph.D, Associate Professor, Deputy Director at the Institute for Advanced Training of Pharmacy Specialists,
National University of Pharmacy

FESENKO Volodymyr

Ph.D, Associate Professor, Head of Pedagogy and Psychology Department,
National University of Pharmacy

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF ORGANIZING REFLECTION OF PHARMACIST INTERNS ON THE BASE OF DISTANCE LEARNING TECHNOLOGIES

Summary. Introduction. Quarantine restrictions and martial law in Ukraine have necessitated the implementation of the educational component of training Pharmacist interns using distance learning technologies. Participants in the educational process are forced to establish pedagogical interaction while at a distance. There is an urgent need to adapt educational content to new realities.

Purpose. The outlined problem determines the importance of characterizing the methodological principles of organizing reflection of Pharmacist interns based on distance learning technologies at the Institute for Advanced Training of Pharmacy Specialists of the National University of Pharmacy.

Methods: general scientific (analysis of scientific and pedagogical literature on the research problem, as well as pedagogical experience), empirical (observation of education seekers, surveys). The survey was carried out using Google forms as elements of a remote survey. Results. It is recommended to consider the methodological principles of organizing pedagogical reflection as various methods and techniques that allow forming and developing the reflective culture of participants in the educational process (a component of their self-awareness). In the process of organizing distance learning it is appropriate to carry out

pedagogical reflection as a monitoring method, a tool for analysis. It is proposed to allocate components in the structure of pedagogical reflection: reflection by the teacher; reflection by the Pharmacist interns. It is motivated to consider reflection by the form of activity as frontal, individual, group, collective.

Originality: identifying ways to improve the methodology for organizing pedagogical reflection of pharmacist interns based on the implementation of distance learning elements; improving the digital skills of participants in the educational process; improving the quality of assessment and self-assessment of pharmacist interns.

Conclusion. It has been established that the reflective activity of Pharmacist interns is able to reflect their critical and imaginative thinking, reflect the ability to analyze, generalize, express their position, and make evaluative judgments.

Keywords: pedagogical reflection; pharmacist interns; distance learning; postgraduate education in internship; pharmacy.

Одержано редакцією 02.06.2025
Прийнято до публікації 14.06.2025